

КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
У ДРУШТВУ СРПСКЕ СЛОВЕСНОСТИ

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC MEETINGS

Volume CLXVIII

DEPARTMENT OF LANGUAGE AND LITERATURE

Book 29

LITERATURE AND LANGUAGE
IN THE SOCIETY OF
SERBIAN LETTERS

Accepted at the IV meeting of the Department of Language and Literature
of 25th April, 2017, on the basis of reviews presented by *Nada Milošević-Djordjević*
and *Milorad Radovanović*, full members of Academy

E d i t o r

Corresponding member
ZLATA BOJOVIĆ

BELGRADE 2017

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXVIII

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Књига 29

КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК У ДРУШТВУ СРПСКЕ СЛОВЕСНОСТИ

Примљено на IV скупу Одељења језика и књижевности од 25. IV 2017. године,
на основу реферата академика *Наде Милошевић-Ђорђевић*
и академика *Милорага Радовановића*

У р е д н и к
дописни члан
ЗЛАТА БОЈОВИЋ

БЕОГРАД 2017

Издаје
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнез Михаилова 35

Лектор
Младенка Савичић

Коректор
Невена Ђурђевић

Технички уредник
Мира Зебић

Тираж 400 примерака

Штампа
Планета принт

САДРЖАЈ

Предраг Пипер, <i>Поздравна реч: О словесности</i>	9
Злата Бојовић, <i>Књижевности у Друштву српске словесности</i>	11
Zlata Bojović, <i>Literature in the Society of Serbian Letters</i>	29
Александар М. Милановић, <i>Вук Караџић у Друштву српске словесности</i>	31
Aleksandar M. Milanović, <i>Vuk Karadžić and the Society of Serbian Letters</i>	45
Рајна Драгићевић, <i>Улога Друштва српске словесности у развоју српске лексиколошке и лексикографске мисли</i>	47
Rajna Dragičević, <i>The role of the Society of Serbian Letters in the development of Serbian lexicology and lexicography</i>	59
Исидора Бјелаковић, <i>Друштво српске словесности и проблем израде терминологије</i>	61
Isidora Bjelaković, <i>The Society of Serbian Letters and the problem of creating terminology</i>	76
Виктор Савић, <i>Даничићев рад на историји језика у Друштву српске словесности (1857–1861)</i>	77
Viktor Savić, <i>The work of Daničić on the history of language in the Society of Serbian Letters</i>	93
Ана Мацановић, <i>Графијска и ортографска проблематика у Друштву српске словесности</i>	95
Ana Macanović, <i>Alphabet and orthography-related problems in the Serbian Society of Letters</i>	108
Исидора Поповић, <i>Друштво српске словесности и Матица српска</i>	111
Isidora Popović, <i>The Society of Serbian Letters and Matica srpska</i>	122
Љилјана Јухас-Георгиевска, <i>Ђура Даничић и стари српска књижевности</i>	125
Ljiljana Juhas-Georgievska, <i>Đura Daničić and Old Serbian literature</i>	143

Душан Иванић, <i>Ка методологији хуманистичких наука у Друшћу српске словесности</i>	147
Dušan Ivanić, <i>Towards the methodology of human sciences in the Society of Serbian Letters</i>	152
Мирјана Д. Стефановић, <i>Константин Бранковић као саоснивач Друшћва српске словесности</i>	153
Mirjana D. Stefanović, <i>Konstantin Branković als Mitbegründer der Gesellschaft der serbischen Schriftlichkeit</i>	162
Станиша Војиновић, <i>Сима Милутиновић Сарајлија у Друшћу српске словесности</i>	163
Staniša Vojinović, <i>Sima Milutinović Sarajlija and the Society of Serbian Letters</i>	173
Зорица Несторовић, <i>Друшћво српске словесности и развој дисциплина српске науке о књижевности</i>	175
Zorica Nestorović, <i>Society of Serbian Letters and the development of disciplines in Serbian literary science</i>	183
Бранко Р. Златковић, <i>Фолклорни жанрови у казивачко-мемоарској литератури о Првом српском устанку у Гласнику Друшћва српске словесности</i>	185
Branko R. Zlatković, <i>Folklore genres in narrative-memoir literature about the first serbian uprising in the Glasnik of Society of Serbian Letters</i>	195
Војислав П. Јелић, <i>Класична традиција у Гласнику Друшћва српске словесности</i>	197
Vojislav P. Jelić, <i>Classical tradition in the Glasnik of the Society of Serbian Letters</i>	202
Жарко Војновић, <i>Друшћво српске словесности и „књига за народ”</i>	205
Žarko Vojnović, <i>Die Gesellschaft der serbischen Gelehrsamkeit und das Buch für die Menschen</i>	218

СИМА МИЛУТИНОВИЋ САРАЈЛИЈА У ДРУШТВУ СРПСКЕ СЛОВЕСНОСТИ

СТАНИША ВОЈИНОВИЋ

С а ж е т а к. – За члана Друштва српске словесности Сима Милутиновић Сарајлија именован је међу првима, први је, из политичких разлога, дао оставку на чланство. После смene династије Обреновић и доласка на власт Александра Крађорђевића поново је активирао своје чланство и учествовао на седницама док се расправљало о термилошком речнику и доносила грађа за њега. Када је ова активност Друштва престала, он није посећивао седнице, али је секретару прилагао своје предлоге и радове (песме) које су објављене у првој књизи „Гласника Друштва српске словесности“. У време рада на термилошком речнику учествовао је у филолошким расправама у тадашњој штампи заједно са Константином Богдановићем, Ђорђем Николајевићем и Јованом Стеријом Поповићем.

Кључне речи: Друштво српске словесности, Сима Милутиновић Сарајлија, Јован Стерија Поповић, полемика, термилошки речник, ковање речи, песме

Покушаја организовања културних и научних друштава међу Србима било је још 1820. године, у време излажења „Новина српских“, када је Лукијан Мушицки израдио програм за „Српско језичко испитателно дружество“. После оснивања Матице српске (1826) следи у Темишвару оснивање Друштва љубитеља српске књижевности Димитрија П. Тирола (1828), које је постојало до 1831, када се угасило пошто је он прешао у Србију. Затим следи 1833. оснивање Књижевног друштва у Пешти које је окупљало све значајније ствараоце тога времена, али оно никада није добило званично одобрење за рад од аустријских власти.

Убрзани развој Кнежевине допринео је да се тежиште оснивања таквог друштва пренесе у Крагујевац, па у Београд. Повод је био практичан. Доласком у Србију већег броја школованих људи из Угарске, отварају се школе, оснива министарство (попечитељства) просвете, а „уздизање Крагујевачке гимназије на степен Лицеја“ допринело је сазревању мисли о потреби оснивања једног научно-књижевног друштва. Први наставници и професори Лицеја у Крагујевцу, школовани у иностранству, практично су се сусрели са проблемима предавања својих

предмета, нарочито у погледу кодификоване терминологије. Свако је стварао своју терминологију, и та неуједначеност у основним појмовима изазивала је сметње у образовном процесу јер је сваки предавач ради лакшег објашњења градива стварао своје речи (пореклом из латинског, немачког језика и др.) и кованице. Променом разреда код ученика Лицеја, када су им предавали други професори, стварала се збрка.

Тих година уследиле су промене и у политичком животу. Кнез Милош је абдицирао и напустио Србију 1839. године, а наследио га је кнез Михаило. Лицеј је из Крагујевца 28. јуна 1841. премештен у Београд, а Атанасије Николић и Јован Стерија Поповић поднели су 28. септембра 1841. молбу за оснивање ученог друштва, које би имало задатак да састави речник стручних термина, који би важио у целој Кнежевини Србији. Овај предлог саставио је Јован Стерија Поповић, а потписао Атанасије Николић. Са предлогом се сагласио „надзиратељ” школа Димитрије Исаиловић.

Задатак друштва, образложио је Стерија, састојао би се у увођењу реда у језик и правопис, да у његовом уређењу учествују сви школовани, стручњаци и књижевници, а да га администрација (управа кнежевине) подржава и следи. У првој тачки статута овог друштва било је ширење науке на српском језику и усавршавање тога језика:

„Језик, на ком се науке у овом Лицеуму, као и вообште по Гимназијама предају, јест наш Матерњи Србски, неизрађен и необделан за тако високе предмете. Професори, дужностма званија притегнути, усиљавају се по могућству своје речи за своје предмете ковати; но будући у стању себе к обштности узвисити, сваки особитим путем спешити. Сваки је на овај начин себи остављен; своје фали, туђе не пријма; а из свега овог ништа друго не произлази, него зидање вавилонског тороња [торња!], гди сви раде, но један другог не разуме; гди неједнакост и разстројеније у језику влада, и, што је најгоре, забуну између учеће се младежи порађајући, с највећим убитком за јавно образовање и напредак у наукама дејствује, а сотим и касателним Профессорма жалостну утеху даје, да се с једним пријмањем своје плате задовољавају, не могуће ни дужностма званија, ни позиву совести своје подпуно одговорити.”¹

Министарство просвете је ову молбу проследило Државном савету, који је подржао предлог и послао на одобрење кнезу Михаилу. Он се сагласио 14/26. октобра 1841. Уследила је преписка између Министарства просвете и Савета, и кнез је 7/19. новембра потврдио „Уредбу о установљенију Друштва српске словесности”.

У складу са Уставом Друштва српске словесности Министарство просвете је 19. маја послало предлог и списак првих чланова Друштва на коме се налазе имена: „верховног надзиратеља школа, Димитрија

¹ Архив Србије у Београду, Министарство просвете, 1841, V, 110.

Исајловића; члена савета „подполковника и кавалера” Стефана Марковића; главног секретара Савета Јована Стејића; „дејствителног члана Одеског обшества историје и древности” Димитрија П. Тирола; српског писатеља и стихотворца, Симе Милутиновића; професора природнога права, Јована С. Поповића; професора математике и „начертанија” Атанасија Николића и професора „всемирне” историје Исидора Стојановића. Кнез Михаило је препоручио „извршеније и приведеније у дејство овог Указа Попечителству просвештенија”.²

Међутим, на првом ванредном заседању Друштва српске словесности 31. маја 1842. (оно је и прво у Протоколу Друштва српске словесности), одржаном под председништвом председника Друштва Стефана Радичевића, за председника је изабран Димитрије Исајловић, за секретара Атанасије Николић, а за благајника Димитрије П. Тирол. На записник су се потписали својеручно: председник Стефан Радичевић, секретар Атанасије Николић и редовни чланови: Димитрије Исајловић, Стефан Марковић, Јован Стејић, Димитрије П. Тирол, Јован Стерија Поповић и Исидор Стојановић.³

На списку од именованих недостаје само Сима Милутиновић Сарајлија, јер се он у време оснивања Друштва српске словесности нашао у деликатној ситуацији.

Милутиновић је као истакнути уставобранитељ 17/29. октобра 1840. године са осталима напустио Србију (из београдске тврђаве, где је био под заштитом Турака) и отишао у изгнанство у Видин. Из изгнанства се вратио тек 5/17. новембра 1841. године, када је приспео у Београд, и у време именовања био је без службе као и већина уставобранитеља.

Када је почео рад Друштва српске словесности, Милутиновић је 30. маја/11. јуна 1842. године добио од Димитрија П. Тирола позив: „Сутра у девет сати, пре подне, да изволите доћи на скупштину Друштва Србске Словесности, која ће се држати код Г. Радичевића, Попечитеља Просвештенија. У Београду 30г Маија [1]842. год.[ине]. Тирол.” [На полеђини:] „Високоблагодарном Господину *Сими Милутиновићу* у Месту.”⁴

Због тога је Милутиновић 1. јуна 1842. године упутио кнезу Михаилу писмо у коме пише да је из „Српских новина”⁵ сазнао за своје

² Српске новине, 1842, X, 22 (30. V), 172. Јован Стерија Поповић је 27. маја указом именован.

³ Василије Крестић и Миле Станић, *Записници седница Друштва Српске словесности 1842–1863*. Књ. 2/1. Београд, САНУ, 2011, 40. (Убудуће: В. Крестић и М. Станић, *Записници*).

⁴ Рукописно одељење Матице српске у Новом Саду, 21750.

⁵ *Указ Појечийельству йросвештенија* од 27. маја 1842. године кнеза Михаила Обреновића, 1842, IX, 22 (30. V), 172.

именовање за члана Друштва српске словесности, да на томе захваљује, али моли да га тога ослободи зато што: „Моје /je/ стање здравља, како и домаћности до у крајности сведено, те се морам у напредак старати, и трудити о својему приватном стању, и насуштном хљебу, слѣдователно немогу се примати званија, којѣга дужностима нисам сразмјерно могућан удовлѣтворавати; за то и препокорно молим, да ме Ваша Свјетлост излишите од истога и друштва и званија, јер иначе ми ни душа моја спокојна бити неможе, тим већма, што сам фала Богу, с мојом совјести у озбиљској Хармонији преко полу вјека провео, и коју ни по што ни за ово јошт недуго до гроба вријеме, увриједити ничиме нехоћу. Смилујте се дакле сожалити ме, и уштедити ме од преизлишњѣга за ме страдања, и мученија, барем за то једино, што сам ја до данас Отечеству, и Народу нашему, како у осталима струкама, тако и у тој драговољно, и свесрдно без препоруке, и без друштва услуживао, кадгод и коликогод боље, и више могао, непредполажући себи никакву другу ни целъ, ни ползу окром свеобште, пак и од' сад, ако ми Бог да здравље, и стање, те узмогу јошт понешто у књижевности нашој посебно произвести, будите Ваша Свјетлости, како и сав род Србски увјерени о мени, да нећу ја то ни пренебрећи, ни пропустити.”⁶

На првој скупштини Друштва српске словесности, коју је 8. јуна 1842. године отворио као покровитељ, кнез Михаило Обреновић је изговорио похвално слово, а потом је председнику Друштва предао „Устав са усторојенијем Друштва и Дипломе да их овај члановима истога разда. Председатељ, примивши од Покровитеља и Установитеља Друштва Устав, предао је секретару Друштва, кои је у обширности овде заједно са устројенијем торжествено прочитан и обнародован, а и Дипломе су после тога надлежним члановима раздане...”⁷

Прва седница Главног заседања одржана је 11. јуна и њој су присуствовали сви дотадашњи редовни чланови (осим Милутиновића), и том приликом изабрани су за редовне чланове и: Владислав Стојадиновић, Гаврил Поповић, Јован Рајић, Константин Богдановић, Константин Бранковић, Петар Радовановић, Сергије Николић и Ђорђе Мушички. Овом приликом су изабрани и дописни (Адам Драгосављевић, Вук Караџић, Јован Хацић, Људевит Гај, Теодор Павловић, Ђорђе Николајевић и др.) и почасни чланови (Петар Петровић Његош, Јан Колар, Сава Текелија, Јернеј Копитар и др.)

У продужетку главног заседања које је одржано 14. јуна закључено је да Друштво приступи реализацији основне идеје друштва, ширењу

⁶ Додатак „Српским новинама“, 1842, 50 (12. XII), 203. У песниковој оставштини налази се и концепт ове молбе (АСАНУ, 14161/229).

⁷ В. Крестић и М. Станић, *Зайисници*, 42. Један цртеж Анастаса Јовановића приказује учеснике ове свечане конститутивне скупштине.

науке на српском језику и усавршавању тога језика, изради лексикона и прикупљању материјала за српску граматику.

Редовно заседање одржано је 24. јуна, 4, 11, 23. и 25. јула, 1. и 14. августа 1842, а већ 19. августа 1842. планула је буна (уставобранитељска) у Србији. Због победе Уставобранитеља, кнез Михаило Обреновић је 27. августа напустио Србију.

Како је дошло до безвлашћа, народ је 2. септембра 1842. изабрао за кнеза Александра Карађорђевића, а за „привремено правитељство” Аврама Петронијевића и Тому Вучића Перишића. Иако је власт промењена и почела деловати у државној управи, због противљења Русије дошло је до другог избора 15. јуна 1843. године.

Због политичких превирања и буне Друштво није радило у 1843. години, а прва седница у 1844. години била је заправо Главно заседање 1/13. августа. Према записницима Друштва, о Сими Милутиновићу нема помена до пете редовне седнице одржане 18. септембра 1844, када је председавао Јован Стерија Поповић, а присуствовали су, поред Сарајлије, и Јанко Шафарик, Исидор Стојановић, Павле А. Поповић, Константин Бранковић, Сергије Николић, Симеон Прица и као секретар Игњат Станимировић.⁸ На тој седници повела се дискусија о речима: *ушваране, исџравник, земљеделије, ошешчаји, доводији, довод, бјелик, наџум, накуљане, наџумина, њокрешање, њокрешич, окрејности* (за које се доносе и латински називи).

Од тада Сарајлија присуствује заседањима (седницама), редовним и ванредним, од 2, 20. и 27. новембра (по старом календару), када су посрбљивали речи: *еквајор, звездарство, звездословије, сведочанство, сачинишћел, самодржавије, дедовина, самогледе, нескладно* и др.

У децембру 1844. Сарајлија присуствује седницама одржаним 1, 4, 8. и 11, када су речи страног порекла посрбљавали у: *џозив, џринуда, сошџециво, једновременик, собишћиво* и др. На седницама је увек присуствовао Јован Стерија Поповић. У години 1845. присуствовао је Милутиновић седницама од 14. и 20. маја, као и 18. јуна.⁹

У штампима тога времена, најпре у „Српском народном листу”, почеле су критике на рачун овог посрбљавања. Први се јавио књижевни критичар и естетичар Константин Богдановић (1811–1854), који се у

⁸ *Исџо*, 76.

⁹ Милутиновић је већ толико активан учесник да је у име Друштва, а уместо председника, написао 10. фебруара 1845. молбу Попечитељству просвете за одобрење статута и новчану помоћ, а 26. априла уместо начелника Јована Стерије Поповића потписао меницу о пријему плате за све запослене у Министарству просвете. Састав Министарства просвете за 1844: Јован Стерија Поповић, начелник, Симеон Милутиновић, секретар, Симеон Протић, столоначелник, Димитрије Симић, протоколиста, Михаил Радивојевић, архивар и регистратор, Димитрије Недељковић, канцелист, Сима Гавриловић, канцелист, Антоније Ђулић, експедитор, Димитрије Исаиловић, „причислен Канцеларији Попеч. просвештенија” (Архив Србије, Риста Одавић, X, 16).

тој години уплитао у полемику *Уиџицима* размењиваним између Вука и Хаџића, да би у чланку „Језиковка. Sic“ устао против ковања речи. Наводећи примере наставака речи, он је на крају поручио: „На концу, ја сам заборавио, да су ГГ. членови, могли ове две речи узети: *језик*, и *коваџи*, тако дакле да су кујући речи, сковали достојно: Језиковка и ако је тако, опростите Господо! кујте даље срећан вам посао”.¹⁰

Одговорио је на ово Милутиновић чланком „Одговор на!..?. Sic“, којим је бранио реч *језиковка* тврдећи да се тако говори у Приморју.¹¹

После седнице одржане 2. новембра 1844. године, на којој су расправљали о речи *екваџор*, Милутиновић је објавио у „Подунавци“, чланак „Опет нешто србски!...?“¹². Упоредјујући овај назив на латинском и немачком језику, предложио је: „Екватора јесте, цјело земље наше клупко у памети раздјељавати на поле, т. ј. *йолуџиџи*, или полутати то исто клупко земно, а то значи једно цјело на двије полутине дјелити, од ко[ј]и је свака оној другој равномјерна у длаку, јербо се иначе ни једна од њи никако неби могла разумом називати половина или полутина. Сада пак из тога глагола полутити, ево у нас Србаља, барем по моме мишљењу и одобрењу, Екватору име Србско, чисто, и понајзначајније смислом *Полуџник*, или *йолуџар*, тј. поле у том ко чини или твори, но и сврх тога ткогод знадне, и нађе бољу за то име ријеч, фала му напријед од мене, ко[ј]и Полутнику Србскоме сад узгред додајем још и назвање Меридијан, Подневник, Подњар, и Подневар...”¹²

Поново се потом јавио Константин Богдановић чланком „Језикословно“. Тумачећи поједине речи из Милутиновићевог чланка, закључио је: „Заседајуће Друштво може толковати, може сложити она, која појединице већ постоје, и на која се већ слух навикнуо, ако свеза по себи нову необичну непријатност неузрокује. Силе створителне у језику већ разгранатом, Суд ниједног Друштва нема”.¹³

Пошто је Милутиновић поменуо речи из Приморја и Црне Горе, јавио се Партеније Дубајић (псеудоним Георгија Ђорђа Николајевића) у чланку „Одговор обранитељу језиковке“, писаном у Котору 30. децембра 1844. (в. „Подунавку“ бр. 46. из 1844). У њему је тврдио да *језикаџи* значи у Црној Гори и Приморју нешто сасвим друго, односно ’плазити језик’, и позвао Друштво да свој закључак од 7. августа 1844. испуни и позове дописне чланове да пошаљу тумачења страних речи (латинских и италијанских). Николајевић је том приликом подругљиво, алудирајући на Милутиновићеве списе, рекао да је он на пазару у Кото-

¹⁰ Српски народни лист, 1844, IX, 43 (26. X), 339.

¹¹ Подунавка, 1844, II, 46 (11. XI), 184. Потписао се „Члан Друштва Србске словесности Симеон Милут. Сарајлија”.

¹² Исто, 1844, II, 47 (18. XI), 188.

¹³ Српски народни лист, 1844, IX, 46 (19. XI), 364–365.

ру питао једнога за ову реч, „а он као срдито одговори ми: ти си ваљда научио те рјечи из *Србијанке*, из *Троесесѿарсѿва*, из *Дијке*, ја те богме неразумјем. Окрене леђа и отиде.”¹⁴

Партенију Дубајићу (Николајевићу) одговорио је и Јован Стерија Поповић, потписујући псеудонимом „Имјарек” у „Подунавци” чланак „На примјечанија Г. Партенија Дубаић о делима Дружтва српске словесности“ (в. „Народни лист“ бр. 2 из 1845). Он је схватио жаоку упућену Милутиновићу, и у одговору истакао: „Г. Рецензент није ни цель Дружества сватао, он незна ни шта су то називословне или техничне рјечи, него нам показује, како ћемо Србски назвати чирак, цигљу, пинтера итд. Тако? Дакле се Дружество Српске Словесности тиме занима?” Истичући да се Дружество труди да посрби речи по латинском језику, а да Дубајић то не разуме, показују оне правописне и друге погрешке у писању латинских речи, па додаје: „Какву вјештину у превођењу има, само би желили дознати, шта је рецензент мислио, кад је реко, да би за наше женске (особе?) требало два склоненија; ако то није каква сатира на жене! Шалывац, како му при свакој прилици искре женијалитета искачу!”¹⁵

Непознати Стеријин псеудоним „Имјарек“ открио је цензор Василије Лазић. У јеку полемике са Матијом Баном због писма објављеног у „Подунавци“ под насловом „Посланица другу о писмима писаним новим српским језиком”, од Б. Г. Ј. Ч., Стерија се жалио министарству просвете да је неоправдано нападнут од лица која се крију под псеудонимом. Министарство је тражило изјашњења, и поред осталих своју изјаву дао је и цензор Лазић. Он је у својој изјави, поред осталог, написао: „Добричина тужитељ заборавио по свој прилици, да је био у *Подунавки* числ. 4. пр. год. *Имјарек*, и да је овај Имјарек говорио, Г. Партенију Дубаићу, да је незналица, човек болсенога ума, подал, безобразан; и да је овај Имјарек имао и више и већих поруга у својем рукопису на Г. Партенија, које кад му је цензор брисао, уредник (Милош Поповић – С. В.) га је са страхом опоменуо, да то иде од Началника у Попечителству Просвештенија, а Цензор је одговорио, да не само Началник подлеже цензури, кад је приватан списатељ, но и Попечитељ сам.”¹⁶

Јавио се и Милутиновић под псеудонимом „Ч. Ч. Ч.” текстом „Одговоръ г. Партенију Дубаићу“ и навео: „Та није ли читао Г. Партеније Дубаић барем у Вуковога собранија пјесни Црнојевића „Пријатељи свадбу устоваше”, и није ли он и по томе самом барем помислити могао,

¹⁴ Исто, 1845, X, 2 (14. I), 14–16. Прештампано: Вук Караџић, *О језику и књижевности III*. Београд, 2001, 877–881 (коментари). Није разрешен псеудоним.

¹⁵ Подунавка, 1845, III, 4 (27. I), 14–15. Прештампано: Вук Караџић, *О језику и књижевности III*. Београд, 2001, 881–883. (коментари). Није разрешен псеудоним.

¹⁶ Писмо Министарству просвете од 10. јануара 1846: Архив Србије, МПс, 1845, VI, 67.

да устовати негде барем не само у народу нашем суштествује, него да и незначе свуди, свагда, и само устне прћити, нити се је дало ни могло барем Дужда Млатачкога кћер у понајславније доба оне државе изустнопрћнути?" Потом је додао да су се Црногорци на пазару у Котору са њим шалили.¹⁷

За рад на термилошком речнику одржана је кључна седница 30. априла 1845, када је прочитано писмо дописног члана Петра Матића (Бјеловар, 23. април 1845). Наиме, када је Матић прочитао чланак „К припреми за називословни речник Друштва Србске словесности“,¹⁸ упутно је „своје мњеније о називословном рјечнику“ и тражио да Друштво престане рад на њему, и омогући „да му Професори и Списатељи, како ко[ј]и може и зна, називословне рјечи кроје, праве и по потреби умложавају“.¹⁹ На седници Друштва од 20. маја 1845. читан је „Извештај Друштва“, а секретар је прочитао и писмо Вука Караџића, којим подржава мишљење Петра Матића. У продужетку седнице говорио је и сам Вук Караџић и истакао да је Друштву главна дужност да упозна српски народни језик, да се користи књигама у којима се он налази, а које се покуравају правилима народног језика, и држећи се његовог својства пропише и да покаже правац свим списатељима да „одсад боље и правилније, него досад“ пишу књиге.

Ово је значило само једно, престанак рада на термилошком речнику у Друштву. Од тада Милутиновић не присуствује седницама, већ само преко секретара доставља своје мишљење или рукописе.

У јеку полемике Милутиновић је написао песму „Језикољубцима“, која је остала у рукопису. Реч је постала од творца, пише ту Милутиновић, она му се обраћа и хвали га. Када изговара речи, песник је стваралац, он подражава Бога.

ЈЕЗИКОЉУБЦИМА!...?

Рјеч када је најприје постала
Одма Творцу свом се обратила,
На реч'ма захвалит' му својске,
Свемогућство л' његово славити;
Пак и Бог се рјечи суобштио,
Учинио с' разум и свијете,
Да г' изближе виђа и узнава,
Твар словесна, подобјем небесна,
Сама собом да се вјечно дичи,

¹⁷ Подунавка, 1845, III, 5 (3. II), 18–19.

¹⁸ Исто, 1845, III, 14 (8. IV), 58–59.

¹⁹ Матићево писмо налази се у Архиву САНУ, ДСС, 1845, бр. 9 и 10.

Циглим ликом, божеству приликом.
 Напрсник је то фалио, Бога,
 То изреко, Бог што исто реко,
 Што л' је поњо, и свако разум здрави,
 Цјела с' људства снагом опасала,
 Једног слова, једног у њем' духа
 Тим' постала исполинска тјела;
 Благо роду, преблаго Народу,
 У свом' слову тко чувствује Творца
 Свог' обштег васелен Отца!!
 Чим ли већма с' Творац прослављава,
 Но дух његов кад' се појављава?...
 Кома л' прије да следује људство,
 Нег' ли своме Божјег духа слову?...
 Тко л' ће људским божје заменути,
 Тко ли туђе туђем наметнути?...?
 Та најбоље, па најправије
 Сватко своим да се словом служи,
 Пак да с' нитко ни на ког' не тужи,
 Тко л' рећ' смије, то да тако није!...!?
 Истину л' је вјечно поражати,
 Благо људства л' навлаш погажати?
 Цари одреку с' божества,
 Кад уљудно одбаци човештва,
 Тим свако човек себе подкопава,
 И то тако све ј' бивало досле,
 Највише се за то и страдало
 Себноћа је зајам осмрћена
 Да се човек свог' и творца срамље
 Ал' јасноћа већ' осунча јавност
 Свег свога Дружтва Словеснога.
 Већ кумиру памет неклања се,
 Јер свеобште добро познава се,
 Обште м' добро правога Бога дар је,
 Он је вјечан, он све и прославља.²⁰

Пошто је у програму Друштва било и покретање „Гласника“, према првобитној одлуци чланови су обећали да приложе и радове за њега. Милутиновић је послао песму „Боговој“ и на редовном заседању од 14. марта 1846. одређено је да је прегледају Исидор Стојановић, Сергије Николић, Илија Захаријевић, Корнелије Поповић и секретар Константин

²⁰ Архив САНУ, АСАНУ, 14161/18.

Бранковић, као и да поднесу своје мишљење. Они су на заседању од 13. маја поднели „своје одобравајуће мњеније” и песма је штампана у првој књизи „Гласника“.²¹

На заседању од 20. јануара 1847. прочитано је писмо кнежевог представника Аврама Петронијевића о потреби писања историје Србије и план како да се то напише. За мишљење о овом плану позван је, поред осталих, и Сима Милутиновић. На заседању од 27. фебруара прочитано је његово мишљење, а 13. марта секретар је обавестио да је Милутиновић предао и једну песму спевану у част руског цара, који је одликовао књаза Александра Орденом Свете Ане првог степена. Решено је да се песма штампа у „Гласнику“, што је и учињено.

У одељку „Оригинална сочиненија” у стиховима објављене су две Милутиновићеве песме. Прва посветна, „Светломе Покровитељу Друштва Српске словесности Књазу Српском господару Александру Карађорђевићу, приликом, кад је Императорско-Руским Орденом Свете Ане првог степена украшен” и друга „Боговој”.²² Ова друга песма је занимљива зато што је у њој опеван историјски догађај везан за војевање Јована Томића Белова, капетана из Црниљева, на Дрини, и учешће деце у Првом српском устанку. Милутиновић износи пример дванаестогодишњег Мирка из Борка код Крупња, водоноше, који је у боју на Лешници онемогућио дејство турских топова, а његова храброст:

Да одразе
Све зулума муке;
Дјеца слаба
То су ти радила
Чега би се
Херкули страшили,
Ол’ дивили
Сами Краљевићи...

На главном заседању од 13. априла 1847. решено је да се у главни протокол унесе мишљење С. Милутиновића којим предлаже Вука Караџића за писца српске историје, а казивања устаника, као и да се ликови казивача, изгледи шанчева, цркава и њихових развалина, заједно са старим рукописима, објаве без цензуре, у посебној књизи под називом *Архив Србсџва*. Милутиновићево мишљење о писању српске историје објављено је у другој књизи „Гласника“ под насловом „Мој план. Како да се и киме сабере и напише нова српска историја најлакше и најскорије, но и најисцрпније, а почевши је оданде, гди је Раић престао”.²³

²¹ Београд, 1847, 72–80.

²² I, 1847, 70–80.

²³ II, Београд, 1849, 161–163.

У складу са својим предлогом Милутиновић је написао и на редовном заседању од 3. децембра 1847. године приложио: „1) два писма односећа се на његову трогодишњу Историју Србије, печатану у Лајпцигу; 2) Житије Кнеза Јадранскога Радосава Калабића (написано 16/28. септембар 1847); 3) Стихови Јадранском Буљукбаши и Ћурчији Арамбаши; 4) стихови Надгробна плоча Војводама Вељку и Миљку Петровићу.“ Одлучено је да ово прегледају Сава Јовшић и секретар Савета Павле А. Поповић и поднесу мишљење.

То је био укупан Милутиновићев рад у Друштву српске словесности. Преминуо је у Београду 30. децембра/11. јануара 1848. године.

Staniša Vojinović

SIMA MILUTINOVIĆ SARAJLIJA AND THE SOCIETY
OF SERBIAN LETTERS

S u m m a r y

One of the first people to be chosen into the Society of Serbian Letters and the first to resign his membership due to political reasons. After the shift of Obrenović dynasty and the coming of Aleksandar Karadjordjević to the throne, he reactivated his membership and participated in the sessions during the discussion and preparation of the glossary. When this Society's project stopped he didn't attend its meetings, but he did submit his suggestions and work to the secretary, which were also published in the first book of Glasnik of the Society of Serbian Letters. During the creation of the glossary, he took part in philological debates which were published in popular press at the time, along with Konstantin Bogdanović, Djordje Nikolajević and Jovan Sterija Popović.